

Det å skrive tekster er en viktig del av norskfaget. Du skal vise at du er i stand til å *lese* ulike type tekster, og reflektere over disse mens du skriver. Reflekter over innholdet i dem, formen de er skrevet på, og hva som er hensikten med dem. Du skal vise at du kan *skrive* tekster som er ryddige og har god struktur, og at du kan bruke fagbegreper fra norskfaget når du skriver. I tillegg skal du vise at du skriver korrekt norsk, med god flyt, og at du klarer å sitere og lage kildehenvisninger på riktig måte. Kan du dette, har du sannsynligvis god kompetanse i norsk skriftlig. Du skal kunne klare dette både på bokmål og nynorsk, med mindre du har fritak fra sidemål

Enkelt sagt må du være i stand til å skrive to typer tekst: artikler og kreative tekster. Artikler er «saklige» tekster, som tar opp ulike temaer på en seriøs og ofte drøftende eller reflekterende måte. Slike tekster bruker gjerne mange fagbegreper, og skal ha en ryddig og tydelig struktur. Kreative tekster handler som navnet antyder om å være kreativ. Når man skriver slike tekster åpnes det opp for en rekke valgmuligheter. Man kan skrive dikt, kåserier, essays, eller man kan blande ulike sjangre. Det som imidlertid er viktig er å vise at man bruker språk på en gjennomtenkt og bevisst måte. At man har et mål og en mening med måten man skriver på.

Artikkeloppgaver

Til eksamen i norsk skriftlig, både hovedmål og sidemål, pleier man å få en *kortsvarsoppgave* på 250 ord, og fire *langsvarsoppgaver* å velge mellom. De aller fleste av disse langsvarsoppgavene er artikkeloppgaver.

Kreativ tekst er ofte ett alternativ man kan velge, men vanligvis ber tre av fire, eller til og med fire av fire, langsvarsoppgaver deg om et artikkelsvar, enten direkte eller indirekte. Hvis du blir bedt om å analysere noe ved hjelp av begreper fra retorikken, skal du skrive en artikkel. Blir du bedt om å si hva som er hovedsynspunktet i en tekst, for deretter å drøfte noe i forbindelse med teksten, skal du skrive en artikkel. Tolker du en novelle, skal du skrive en artikkel, og hvis du sammenligner to dikt, eller et dikt og et bilde, skriver du også en artikkel.

Å mestre artikkelsjangeren er derfor svært viktig. Det er også denne sjangeren man vanligvis bruker i høyere utdanning, altså på universiteter og høyskoler. I det følgende skal vi først se på *avsnittet*, som er artikkelens byggeklosser, før vi undersøker hvordan en artikkel er bygget opp. Til slutt ser vi noen eksempler på hva som kan være godt artikkelspråk.

Avsnittet

Et avsnitt ser ut som en «boks med tekst», og disse er som sagt artikkelens byggeklosser. Det er vanlig å skille avsnitt fra hverandre enten ved hjelp av blanklinjer, eller ved hjelp av linjeskift og innrykk. Et avsnitt bør ikke være for kort. Det bør minst være på noen linjer, hvis ikke virker teksten ofte ustrukturert. Avsnitt bør heller ikke være for lange. Blir avsnittene lengre enn en halv side, blir teksten ofte tung å lese, og poengene «drukner» i all teksten.

Det er ikke tilfeldig hvordan man deler inn avsnittene. Vanligvis sier man at ett avsnitt er det samme som én tanke. Det betyr at et avsnitt skal handle om én ting, og at når man begynner å skrive om en annen ting, så lager man et nytt avsnitt. I en kort artikkel om Henrik Ibsen, kan man for eksempel skrive et avsnitt som handler om forfatterens liv. Dette, «Ibsens liv», er én tanke, og har da sitt eget avsnitt. Når man så begynner å snakke om hva slags *tekster* Ibsen har skrevet, er dette en ny tanke. Da trenger vi et nytt avsnitt. Legg merke til hvordan lærebøker er strukturert på denne måten. Hvis avsnittene i en artikkel har hver sin tanke, blir det lett å få med seg artikkelens poenger, og teksten får en tydelig struktur.

En god måte å sørge for at avsnittene blir ryddige på, er å bruke *nøkkelsetninger*. Dette er setninger som antyder hva resten av et avsnitt skal handle om. Slike nøkkelsetninger kommer vanligvis som første setning i et avsnitt, eller eventuelt som den andre. La oss tenke oss at følgende setning står først i et avsnitt: «Sylvi Listhaug argumenterer hovedsakelig ved hjelp av den retoriske appellformen *patos*, altså ved hjelp av følelser, i talen sin.» Dette er en nøkkelsetning. Resten av dette avsnittet bør nå handle om hvordan Listhaug benytter seg av *patos* i den talen som analyseres - gjerne med eksempler som du

forklarer. Alt bør handle om hvordan patos brukes. Når du vil snakke om hvordan Listhaug i den samme artikkelen appellerer til fornuften, begynner du på en ny tanke. Da må du ha et nytt avsnitt. Dette avsnittet kan igjen ha sin egen nøkkelsetning, slik som dette: «Listhaug benytter seg imidlertid også i stor grad av appellformen logos, noe som vil si at hun appellerer til vår sunne fornuft, eller til saken selv».

Det å bruke nøkkelsetninger kan også hjelpe hvis man har skrivesperre. Mange sliter med å finne på ting å skrive i norskoppgaver. Hvis man derimot skriver en nøkkelsetning, og så forklarer hva man mener med det man har sagt, så har man fort skapt et avsnitt på noen linjer.

Å bygge opp en artikkel

Når du skal skrive en artikkeloppgave, enten du har skriftlig eksamen, eller bare skal levere en oppgave til læreren din, er det viktig å planlegge på forhånd hvordan du vil bygge opp artikkelen. Hvilke momenter skal du skrive om? Hva vil du legge mest vekt på? Hvilke momenter vil du skrive om først i teksten din? Hvilke vil du spare til slutt? Hvordan skal du innlede og avslutte teksten din? Dette er spørsmål flinke elever ofte har tenkt på før de begynner selve skrivingen. Hvis man *ikke* planlegger, men bare begynner å skrive, risikerer man for det første å få skrivesperre – at man halvveis ut i artikkelen ikke kommer på mer å skrive om. Da ender man opp med å kaste bort mye tid, og på en skoleeksamen kan dette gi en svært dårlig opplevelse.

I arbeidet med å utforme en artikkel, kan man benytte seg av de tre første av *retorikkens fem deler*. *Inventio* – det å finne frem til de riktige poengene, *dispositio* – det å deretter ordne stoffet, og planlegge rekkefølgen på momentene dine, og *elocutio* – selve skrivingen, det å formulere setningene dine slik du vil ha dem.

inventio

Når du får en oppgave du skal skrive, med utgangspunkt i en eller flere tekster, kan du gå frem på følgende måte: Les oppgaveformuleringen nøye. Hva blir du bedt om å gjøre? Les deretter teksten eller tekstene du skal ta utgangspunkt i når du skriver oppgaven. Les den flere ganger, og les også oppgaveformuleringen igjen, for å være sikker på at du forstår hva du blir bedt om å gjøre. Sett deg deretter ned og noter alle mulige momenter du kommer på som kunne være interessante å ta med i en oppgave. Denne delen av skriveprosessen kalles *idémyldring*.

dispositio

Deretter planlegger du oppgaven din. Dersom du har funnet veldig mange momenter å skrive om, velger du ut de du synes er de beste og mest relevante. Planlegg rekkefølgen på avsnittene. Du bør ha en tydelig innledning på artikkelen din, og en tydelig avslutning, men hva som skal stå imellom er opp til deg, så lenge artikkelen din besvarer det oppgaven spør om.

Et godt tips er å tenke avsnitt når du planlegger. I en langsvarsoppave hvor du analyserer en sammensatt tekst, vanligvis en plakat med tekst og bilde, kan du for eksempel tenke at du etter innledningen skal ha med: et avsnitt om hva som er plakatens *bensikt*, eller *budskap*, eller hva som er kampanjens *hovedtanke* eller *underliggende logikk*. Deretter kan du ta med noen avsnitt hvor du forklarer hvordan plakaten benytter seg av appellformen patos, følelser, for å argumentere for tekstens budskap eller hovedtanke. Videre kan du planlegge å ha med to avsnitt om bruk av etos, altså troverdighet, og et eller to avsnitt om hvordan reklamen appellerer til vår sunne fornuft. I alle disse avsnittene kan du snakke om teksten, om bildet eller om begge. Hvis oppgaven ber om det, kan du så ta med et avsnitt eller to om hvordan bilde og tekst spiller sammen i plakaten. Til slutt kan du planlegge ett avsnitt hvor du oppsummerer de viktigste poengene dine, og avslutter teksten.

Når du har gjort dette, har du laget en *disposisjon*. Fordelen med å lære seg å skrive slike disposisjoner er mange. For det første blir strukturen i slike oppgaver alltid god, fordi du er garantert å snakke om én ting om gangen, uten å hoppe frem og tilbake mellom ulike tanker. Du er også garantert å svare på alt oppgaven spør om, hvis du følger din egen plan. For det andre går det mye raskere å skrive avsnitt når man på forhånd har oversikt og klarer å «se» hele artikkelen sin. Man slipper også skrivesperre. Hvis man jobber etter en disposisjon og står fast i et avsnitt, kan man gå videre til det neste, og heller komme tilbake til, eller fjerne avsnittet hvor man stod fast. Jo grundigere en disposisjon er skrevet, desto raskere går selve skrivingen. I høyere utdanning jobber man gjerne nettopp på denne måten når man skriver oppgaver, så det å lære seg å disponere stoffet på forhånd er noe du kan ha glede av også i fremtiden, og det er vel verdt arbeidet.

Merk at det varierer fra oppgave til oppgave hvilke momenter man bør legge vekt på, hvilke man bør skrive flest avsnitt om, og hva slags rekkefølge momentene bør komme i. I eksempelet ovenfor så vi at det var planlagt tre avsnitt om patos, og bare to om bruk av etos og logos. I noen tekster er følelsene det viktigste, og da er det gjerne lurt å skrive mest om dette. I andre tekster spiller følelsene mindre rolle, og de logiske argumentene er viktigere. Da er det selvsagt lurt å ha færre avsnitt om patos, og heller skrive mer om bruken av appellformen logos.

Også *rekkefølgen* på avsnittene kan tilpasses fra oppgave til oppgave. Det finnes ikke noen regel for hva som må komme først. En god idé kan være å skrive om det viktigste først, for å gå rett på sak. Hvis patos for eksempel er den dominerende appellformen i en tekst, kan man skrive om dette først. Er logos det viktigste, lar man disse avsnittene komme tidlig i artikkelen.

Det er ikke alltid mulig å holde seg til planen. Noen ganger kommer man på ting underveis som man vil ha med, eller man finner ut at et poeng man trodde var godt, kanskje ikke er så smart å ta med likevel. Andre ganger, under eksamener og tentamener, får man rett og slett dårlig tid, og må gjøre om på planen

sin av den grunn. Vær åpen for slike endringer. Bruk disposisjonen som en støtte, men gjør endringer underveis hvis det trengs.

Å skrive innledninger

I starten av artikkelen din, bør du ha en skikkelig innledning. Mange synes det er vanskelig å komme i gang med en tekst, og vet ikke helt hvordan de skal starte. Det finnes ingen fasit for hvordan man innleder en artikkel, men noen ting kan være verdt å tenke på.

For det første er det ofte fint å starte litt bredt. Novellen «En god samvittighet» ble skrevet i 1880 av Alexander Kielland, i den epoken vi kaller realismen. Den kritiserer de store forskjellene på rike og fattige på forfatterens tid, og de rikes dobbeltmoral. Hvis du har fått i oppgave å tolke denne novellen, kan du for eksempel begynne med en setning eller to som sier noe generelt om Kielland, eller om realismen som epoke. Eller du kan begynne med å skrive noen setninger klasseskille generelt. Det finnes mange innfallsvinkler, men det er elegant å begynne litt bredt. Egentlig er det ingenting i veien for å begynne med «I denne artikkelen skal jeg analysere novellen «En god samvittighet» av Alexander Kielland», men mange sensorer og lærere synes denne måten å starte på er lite elegant.

Når du har skrevet noen få generelle setninger som dette, bør du tenke på det neste som er viktig i et innledningsavsnitt: Å nevne navnet på *tekstvedlegget* eller tekstvedleggene du har lest, og navnet til *forfatteren* eller forfatterne. Om du har gjort dette er noe sensorer ser etter på eksamen.

Det siste som er lurt å ha med i innledningen er noen ord som antyder hva du skal gjøre i *din* oppgave. Det er to måter å gjøre dette på. Den første måten er å forklare eksplisitt hva som skjer videre: «I det følgende vil jeg forsøke å analysere denne novellen ved å se på ulike momenter og virkemidler som er brukt. På denne måten vil jeg forsøke å vise hvordan temaene klasseskille og dobbeltmoral kommer frem.» I høyere utdanning er denne måten svært mye brukt. Den andre måten er å antyde litt mer *indirekte* at det du skriver er en novelleanalyse: «Kielland benytter seg i denne novellen av en rekke virkemidler og litterære teknikker for å vise hvordan dobbeltmoral og klasseskille preger samfunnet på hans egen tid. Her skriver du ikke rett ut *at* du skal analysere novellen, men det blir likevel tydelig for den som leser at det som kommer videre er en analyse. Denne indirekte måten er svært godt likt av mange sensorer på videregående. Et innledningsavsnitt kan se slik ut:

På 1870- og 80-tallet, i den epoken som kalles realismen, tok litteraturen i Norge samfunnskritisk vending. Inspirert av den danske litteraturkritikeren Georg Brandes, gikk norske forfattere vekk

fra romantikken, og begynte i stedet å «sette problemer under debatt». Litteraturen skulle være et verktøy for å kritisere ting ved samfunnet som burde forbedres. Alexander Kielland er en av de viktigste norske realistene. I hans novelle «En god samvittighet» tar han opp temaene klasseskille og overklassens dobbeltmoral, ved å skildre en rik kvinnes besøk i en fattig bydel. Kielland benytter seg av en rekke virkemidler og litterære teknikker for å vise hvordan denne dobbeltmoralen og de store forskjellene på rik og fattig preger samfunnet på hans egen tid.

Å skrive avslutninger

Det finnes heller ingen fasitsvar for hvordan man skriver gode avslutninger. En måte som gjerne fungerer godt er å gi en oppsummering av de viktigste tingene du har snakket om i artikkelen din. Dette gir inntrykk av at oppgaven din er ryddig, og at du har kontroll og struktur. Bruk 5-6 setninger på å oppsummere, og deretter lager du et par setninger helt til slutt, som virkelig runder det hele av. En alternativ måte å avslutte på er å komme tilbake til noe du snakket om i innledningen, og snakke om det én gang til, men nå med større innsikt enn i starten. Noen oppgaver ber deg *drøfte* et tema, altså å se en sak fra flere sider og diskutere den frem og tilbake. I slike oppgaver kan man avslutte med en *konklusjon*. Men pass på: En konklusjon er ikke nødvendigvis det samme som en sterk mening, eller et klart svar. En konklusjon kan også være *nyansert* og *reflektert*. Målet med en skriftlig oppgave er jo gjerne å vise at du kan skrive om ulike temaer, ved hjelp av fagkunnskap, og at du har evnen til å tenke og reflektere. Avslutningen er sisteinntrykket du gir. Det er lov til å ha meninger, men legg dem gjerne frem på en balansert og reflektert måte.

elocutio - selve skrivingen

Når du skal skrive en artikkel, er det alltid lurt å ha den retoriske situasjonen, *kairos*, eller *konteksten*, i bakhodet. Det du skriver er en fagtekst, en seriøs tekst til en lærer eller en sensor, eller til andre faglig interesserte elever. *Aptum* kaller man i retorikken det å skrive «passende», det at man tilpasser talen til situasjonen. Det samme må du gjøre når du skriver: tilpasse teksten din til situasjonen.

Språket du bruker i en artikkel bør være saklig, modent og passe formelt. Hold deg seriøs og til saken. Hvis du analyserer en tale av FrP-politiker Sylvi Listhaug, er det for eksempel ikke lurt å komme med personlige betraktninger om hennes person, som ikke angår den talen du faktisk skal analysere. Hvis du skriver om Erna Solberg, bør du referere til henne som «Erna Solberg» eller «Solberg», mens det å kalle henne «Erna», eller enda verre «Jern-Erna» eller noe slikt, ikke passer i en faglig artikkel. Unngå for all del banning eller flåsete språk. Det er greit å ha litt glimt i øyet når man skriver, men det må aldri gå på bekostning av en saklig tone.

Unngå også at språket ditt blir unødvendig *muntlig* i en artikkel. I setningen «I første avsnitt så ser vi at Solberg bruker appellformen *patos*», er ordet «så» overflødig. Dette ordet fungerer godt når man prater, men i skrift blir teksten bedre uten: «I første avsnitt ser vi at Solberg bruker appellformen *patos*».

Når du har norsk på skolen, eller i alle fall hvis du tar *eksamen* i norsk skriftlig, skriver du nesten alltid om et faglig emne. Det å bruke relevante *fagbegreper* gjør også at teksten din får et modent og saklig preg. Hvis du analyserer noe ved hjelp av retorikken, bør du for eksempel aktivt bruke ord som *etos*, *patos*, *logos*, *aptum* og *karios* i løpet av teksten din. Analyserer du en novelle, bruker du fagord som *tema*, *motiv*, *komposisjon*, *metaforer*, *kontraster*, *spenningstopp*, og så videre.

Unngå også å bli *for personlig* i tonen. Overdreven bruk av fraser som «jeg synes at ...», «min personlige mening er at ...», og «når jeg leser dette så tenker jeg at ...», oppleves av mange lærere og sensorer som litt barnslig. Å holde seg litt mer formell er ofte en god idé. En del eksamensoppgaver ber deg om å si hva *du* mener om et gitt emne. Da kan det være fristende å bruke mange formuleringer som de ovenfor. Det er imidlertid fullt mulig å få frem hva man mener uten å bruke disse. Fraser som «Det er neppe noen overdrivelse å si at ...», «Det virker opplagt at ...», «Åpenbart er det slik at ...», får frem forfatterens synspunkt, uten å fokusere for mye på seg selv som person. Det finnes et nesten uendelig antall slike formuleringer. Legg merke til dem når du leser gamle eksamensoppgaver, og lær deg å bruke noen av dem. Det vil løfte nivået for mange. Pass bare på ikke å bruke dem for ofte. Brukes slike fraser i annenhver setning, kan teksten fort gå fra å være seriøs til å bli ufrivillig komisk.

Setninger trenger ikke å være lange og kompliserte for å være seriøse. De fleste skriver faktisk gjerne setninger som er *for* lange. Å skrive korte setninger gjør at poengene kommer klarere frem. Hvis man ikke er veldig god til å skrive, kan man likevel fremstå som solid, ved å skrive korte, klare og riktige setninger, som tydelig får frem poengene. For å vise høy kompetanse, må du variere lengden på setningene dine. Men heller ikke da trenger du å gjøre ting unødvendig vanskelig. To korte setninger for hver lange i gjennomsnitt, for eksempel, skaper ofte en fin og variert setningsrytme.

Vær også nøye med hvilke ord du bruker. Unngå ord du ikke forstår, i alle fall på eksamen. Teksten blir fort vanskelig å lese, eller i verste fall ufrivillig morsom, hvis elever bruker ord på feil måte. Lær deg også å bruke fagbegrepene i setninger riktig. Å skrive at «Listhaug benytter seg av appellformen *patos*» er riktig. Å skrive at «Teksten til Listhaug er sinnssykt *patos*», er feil, og ødelegger helhetsinntrykket ganske mye. Går man for høy måloppnåelse, er det dessuten viktig å vise at man har et rikt ordforråd, ved å bruke synonymer for å variere ordbruken. «bra», «godt», «utmerket», «fin», «flott», og «fremragende» er ord som betyr nesten det samme, og som man kan benytte seg av for å variere språket. Bare pass på! Alle synonymer er ikke brukbare i alle situasjoner. Er du usikker på om et ord passer i en setning, så velg det trygge, og bruk et ord du vet er riktig.

Ulike langsvarsoppgaver som kan eller bør besvares i artikkelform:

Som sagt krever de aller fleste langsvarsoppgaver på norsk skriftlig eksamen at du skriver en artikkel. Noen ganger presiseres dette eksplisitt i oppgaven: «Skriv en artikkel». Andre ganger står det at du skal skrive en «resonnerende tekst» eller en «informativ tekst» eller noe lignende. Andre ganger igjen står det ikke noe nevnt noe om hva slags sjanger du skal skrive i. Likevel lønner det seg nesten alltid å skrive en artikkel, med mindre du blir bedt om å skrive en kreativ tekst, eller å *skrive* en novelle, eller lignende (NB når du *tolker* noveller, skal du skrive en artikkel). Det vil si at teksten din bør ha en klar struktur, med innledning, avslutning, og tydelige avsnitt som snakker om én ting om gangen, i en klar rekkefølge og et saklig språk.

Noen av de vanligste oppgavetyper på eksamen

Kategori 1: Informative, argumenterende og resonnerende tekster

Dette er en egen kategori for langsvarsoppgaver på skriftlig eksamen. Vanlige varianter som ofte dukker opp er å analysere en *tekst* ved hjelp av begreper fra retorikken, å analysere en *sammensatt tekst* ved hjelp av begreper fra retorikken, og å gjøre rede for hovedsynspunktet i en tekst, for deretter å forklare tekstens argumentasjon. En siste oppgavetype i denne kategorien er å skulle ta utgangspunkt i flere vedlegg, og skrive en resonnerende, reflekterende eller drøftende tekst på bakgrunn av disse vedleggene.

Når du besvarer en oppgavetype som tilhører denne kategorien, er sensorene opptatt av følgende ting: Klarer du å skrive en tekst som henger sammen og har en tydelig struktur? Klarer du å gjøre greie for norskfaglige emner på en klar og oversiktlig måte? Videre ser man på om du tydelig klarer å formulere hovedsynet i de tekstene du analyserer, og man bedømmer hvor moden du er i tankegangen din. Argumenterer du saklig og selvstendig når du skriver? Er det lett å følge tenkningen din? Klarer du å drøfte, altså diskutere med deg selv på en nyansert måte? Har du klart å finne relevante eksempler fra teksten(e) du analyserer, som får frem poengene dine på en god måte? Klarer du å lage poengterte oppsummeringer eller konklusjoner? Har du et høyt refleksjonsnivå?

Når sensorene sitter og retter vil de dessuten se etter om du har et nyansert ordforråd, om språket ditt flyter fint, og om du bøyer ord riktig, og har få skrive- og tegnsettingsfeil. I tillegg vil de være opptatt av at du har husket kildeliste. Dette er hva du blir målt på. Lær deg disse tingene. Vet du hva du blir bedømt etter, vil du sannsynligvis skrive en bedre oppgave.

Analysere argumenterende tekster ved hjelp av begreper fra retorikken

Svært ofte blir man bedt om å *bruke begreper fra retorikken* for å analysere ulike typer argumenterende tekster. Det kan dreie seg om en politisk tale, et blogginnlegg, et leserinnlegg i en avis, eller en hvilken som helst annen tekst som argumenterer for noe.

I slike tekster er det viktig at du bruker begrepene *etos*, *patos* og *logos*, og gjerne også andre begreper fra retorikken, som *karriros*, *aptum* og så videre. I slike oppgaver skal du *både* vise at du har tekstforståelse, *og* at du kan bruke kunnskap om retorikk når du analyserer og skriver.

Her er eksempler på noen slike oppgaver

Hovedmål høsten 2017

Vedlegg:

– «Nå skal vi føkke opp klimaet igjen» av Kjetil Kroksæther, Adresseavisen 15. juli 2017

Formuler hovedsynet, og analyser teksten. Bruk begrep fra retorikken.

Kommentar: Du skal svare på en presis måte og bruke relevant fagspråk

Hovedmål våren 2017

Vedlegg:

– Thea Idsøe: «Takk, kjære Ivar», 2013

Analysér talen. Bruk begreper fra retorikken.

Kommentar: Når du analyserer, skal du forklare gjennom å bruke relevant fagspråk og vise til konkrete eksempler fra teksten.

Sidemål hHøsten 2015

Vedlegg:

– Siri Helle: «Kunsten å handle rett», 2014

Analysér teksten. Bruk begreper fra retorikken. Kommenter til slutt noen av synspunktene.

Kommentar: Oppgaven er todelt. I den første delen skal du bruke et presist fagspråk og underbygge analysen din med eksempler fra teksten. I den siste delen skal du vise evne til selvstendig refleksjon.

Analysere sammensatte tekster ved hjelp av begreper fra retorikken

En litt annen variant av den samme oppgavetypen er å bli bedt om å analysere en eller flere *sammensatte tekster*. En sammensatt tekst er en tekst som uttrykker seg på mer enn én måte. En reklame som har tekst, bilde og lyd er for eksempel en sammensatt tekst. I praksis vil en sammensatt tekst på eksamen vanligvis være en reklameplakat, en holdningskampanje eller lignende, som benytter seg av bilde og tekst. For eksempel kan du bli bedt om å sammenligne to reklamer for ulike bilmerker, eller å analysere en holdningskampanje mot røyking som både benytter seg av et bilde som skal vekke oppsikt, og en informativ tekst som skal opplyse leserne.

Også hvis du velger en slik oppgave, skal du bruke de samme begrepene fra retorikken. Slike begreper kan benyttes både når du analyserer tekst og når du analyserer bilder. Begreper som *etos*, *patos*, *logos*, *kairos*, *aptum* og så videre, er nemlig fullt ut brukbare også for å forklare argumentasjonen i andre medier enn ren tekst.

Noe som imidlertid er annerledes når man skriver retoriske analyser av sammensatte tekster er at man også må *analysere bilder*, og i tillegg tenke over *hvordan tekst og bilde spiller sammen*. Ta deg tid til å analysere bildene skikkelig. Undersøk hvordan bildene er komponert, altså hvordan de er bygget opp, om bildet er harmonisk, eller ikke, hva som er bildets blikkfang, altså hva i bildet som først tiltrekker seg vår oppmerksomhet, hva slags farger som dominerer, og så videre. Vanligvis er bilder i reklamer og holdningskampanjer svært gjennomtenkte, og det er mulig å si smarte ting om hvorfor bildene er som de er. Skal bildet vekke følelser? Står det der for å illustrere tekstens innhold, eller er det omvendt, at bildet er aller viktigst, mens teksten kun er et slags tillegg? Vær åpen for å stille en rekke spørsmål til bildet. Da dukker det ofte opp interessante ting å skrive om.

Ofte blir du i slutten av slike oppgaver bedt om å vurdere hvordan *du* mener den sammensatte teksten fungerer, eller noe lignende. Et godt tips dersom oppgaven ber om dette er å unngå intetsigende klisjeer eller floskler som «Den sammensatte teksten fungerer godt til sitt formål», uten å vise skikkelig *hvorfor* du mener dette. Bruk heller denne delen av oppgaven til å vise at du er en reflektert person som kan si noe interessant. Mange eksamenskandidater er svært overfladiske når de besvarer denne delen av oppgaven. Å ta dette spørsmålet seriøst kan være noe som gjør at du skiller deg ut i positiv forstand, og at du gir et godt sisteinntrykk i teksten din.

Her er eksempler på noen slike oppgaver:

Hovedmål våren 2018

Vedlegg:

– «Møllen som endret 100 år med kaffe», *A-magasinet* 15.09.2017, side 14–15

Formuler kort hva som er formålet med teksten, og analyser den sammensatte teksten. Bruk begrep fra retorikken. Vurder til slutt hvordan denne teksten fungerer som reklame.

Kommentar: Når du analyserer, skal du forklare gjennom å bruke relevant fagspråk og vise til konkrete eksempler. Når du vurderer, skal du vise evne til selvstendig refleksjon.

Hovedmål våren 2016

Vedlegg:

– «Adresseavisen søker Javautvikler», stillingsannonse, *Adresseavisen* 30.01.2016

– «Å jobbe med IKT i Forsvarets logistikkorganisasjon», stillingsannonse, *Amagasinet* 22.05.2015

Sammenlign de to vedlagte tekstene. Bruk begrep fra retorikken. Hvordan mener du de sammensatte tekstene fungerer som stillingsannonser?

Kommentar: Oppgaven er todelt. I sammenligningen din skal du kommentere både tekst og bilde og samspillet mellom dem, men du kan velge hva du vil legge mest vekt på. Bruk relevant fagspråk. I den siste delen skal du begrunne synspunktene dine.

Hovedmål våren 2015

Vedlegg:

– Plan Norge: «Barnebrud», kampanjemagasin, *Dagbladet* 20.09.2014

Denne sammensatte teksten er de tre første sidene av et kampanjemagasin fra bistandsorganisasjonen Plan Norge. Magasinet ble sendt i posten til medlemmene av organisasjonen og var vedlegg i *Dagbladet* 20.09.2014. Analyser utdraget. Bruk begreper fra retorikken. Vurder til slutt hvor godt du mener kampanjen fungerer etter formålet.

Kommentar Oppgaven er todelt. I den første delen skal du analysere både tekster og bilder og samspillet mellom dem. I den andre delen skal du begrunne vurderingene dine og bruke konkrete eksempler fra teksten.

Gjøre rede for hovedsynspunktet i en tekst, forklare argumentasjonen, og drøfte eller kommentere noe

Dette er også en vanlig variant på eksamen. Man blir bedt om å lese en tekst, for eksempel et leserinnlegg eller en kronikk i en avis, eller en tale. Så blir man bedt om å gjøre rede for hva som er *hovedsynspunktet* i teksten. Poenget med dette er at du skal vise at du er i stand til å *trekke ut det viktigste* fra en tekst, og omformulere det til noe som er kortfattet og presist.

Deretter blir du gjerne bedt om å forklare argumentasjonen i teksten, om å vise hva slags virkemidler som blir brukt, å kommentere noen av de synspunktene som kommer frem i teksten, eller noe lignende. I denne delen er gjerne poenget at du skal vise at du kan *bruke fagkunnskap*. Begreper fra retorikken kan være aktuelle her, men du kan også ta med andre ting du har lært i norskfaget. Hvilke fagbegreper som er verdt å bruke varierer litt med hva slags tekst du analyserer, og hvordan oppgaven er formulert. Til slutt i slike oppgaver, hender det at du skal komme med dine egne synspunkter, eller drøfte hva du mener om det som sies i teksten, altså diskutere med deg selv. I denne delen av oppgaven er poenget gjerne å vise at du er moden og reflektert.

Eksempler på slike eksamensoppgaver:

Sidemål våren 2018

Vedlegg:

- Knut Magnussen: «Awesome er eit uttrykk ungdommen kjenner. Dei kjenner sikkert bullshit også!», 2017

Formuler kort hovedsynet i den vedlagte teksten. Forklar hvordan Knut Magnussen argumenterer for synet sitt. Reflekter til slutt over budskapet til Magnussen.

Kommentar: Oppgaven er tredelt. I den første delen skal du kort og presist formulere hovedsynet. I den andre delen skal du bruke relevant fagspråk. I den siste delen skal du begrunne svaret ditt og vise evne til selvstendig refleksjon.

Sidemål våren 2017

Vedlegg:

- Else Berit Molde: «Knoteren – slangen i dialektparadis», 2014

Formuler kort hovedsynet i den vedlagte teksten. Forklar hvordan Else Berit Molde argumenterer for synet sitt. Kommenter noen av synspunktene i teksten.

Kommentar: Oppgaven er tredelt. I den første delen skal du kort og presist formulere hovedsynet. I den andre delen skal du bruke relevant fagspråk. I den siste delen skal du vise evne til selvstendig refleksjon.

Sidemål våren 2016

Vedlegg:

- Knut Olav Åmås: «Språk til salgs», Aftenposten 21.12.2014

Formuler kort hovedsynet til Åmås, og drøft noen av synspunktene hans. Vis til slutt hvordan dialekt kan brukes som virkemiddel i noen andre sammenhenger, for eksempel i film, musikk, litteratur eller sosiale medier.

Kommentar: Du skal formulere hovedsynet til Åmås på en kort og presis måte og vise selvstendighet i drøftingen din. I den siste delen skal du vise evne til refleksjon

Skrive en resonerende eller drøftende tekst med utgangspunkt i flere tekstvedlegg

En type langsvarsoppgave som nesten alltid dukker opp på skriftlig eksamen ber deg lese 3-5 vedlegg som handler om samme tema, eller som er fra samme litteraturhistoriske epoke. På bakgrunn av disse skal du så skrive en *resonnerende tekst*, eller *greie ut om* noe, eller *drøfte* eller *diskutere* noe. Slike oppgaver er nesten alltid faglige. Det vil si at de forutsetter at du har kunnskap om norskfaglige emner som ulike litteraturhistoriske epoker, språkhistorie, norske dialekter, folkediktning, og så videre.

I slike oppgaver er det viktig å passe på én spesiell ting: Selv om du skal vise fagkunnskap, er det viktig at du ikke bare skriver *om* det aktuelle temaet eller *om* den aktuelle litteraturhistoriske epoken. Du også vise at du kan *lese og forstå de vedlagte tekstene*, og at du kan *bruke disse aktivt* når du resonnerer, drøfter, diskuterer, eller hva du nå blir bedt om å gjøre. En felle mange elever går i når de får denne oppgavetypen er at de bare gjenforteller lærebokstoff, og redegjør for epoken eller temaet, uten å bruke momenter man finner i tekstvedleggene noe særlig.

I en del slike oppgaver kan man også trekke inn andre ting man har lest i tillegg til tekstvedleggene. Hvis det du blir bedt om i en oppgave for eksempel er å reflektere omkring temaet «forestillingen om det norske», kan det være relevant å også snakke om andre tekster du har lest, som tar for seg samme tema. Dette kan være en styrke og noe som viser fagkunnskap. Pass likevel på at du aldri glemmer å bruke de tekstvedleggene som faktisk står i eksamenssettet i tillegg, dersom oppgaven ber om det. Les alltid oppgaveteksten og kommentarene nøye.

Eksempler på slike eksamensoppgaver:

Hovedmål våren 2018

Vedlegg:

- Utdrag fra *Hellemyrsfolket* av Amalie Skram, 1887
- Utdrag fra *Mor streiker* av Ebba Haslund, 1981
- Utdrag fra *Bienes historie* av Maja Lunde, 2015

I 1871 hevdet den danske litteraturforskeren Georg Brandes at litteraturens viktigste funksjon var «å sette problemer under debatt». Skriv en resonnerende tekst der du reflekterer over hvordan litteratur kan være samfunnskritisk. Bruk eksempler fra de vedlagte tekstene i svaret ditt. Du kan også bruke andre eksempler du kjenner.

Kommentar: Det skal komme tydelig fram av svaret ditt at du bruker eksempler fra alle de tre tekstvedleggene når du skriver.

Hovedmål høsten 2017

Vedlegg:

- «En Aften ved Sæteren» av Knut Bergslien, fra Norske Folkelivsbilleder av Adolph Tidemand, 1858
- «En retusjert virkelighet» fra historieverket Historien om Norge av Karsten Alnæs, 1998
- «Bergtatt av tinden» fra Visit Norway, den offisielle reiseguiden til Norge, 2017

Skriv en resonnerende tekst der du reflekterer over hvordan ulike forestillinger om det norske ble skapt på 1800-tallet, og hvordan de blir skapt i dag. Bruk eksempler fra de vedlagte tekstene når du skriver.

Kommentar: I svaret ditt skal du bruke eksempler fra tekstvedleggene. Du kan også trekke inn andre eksempler.

Hovedmål våren 2017

Vedlegg:

- Thea Idsøe: «Takk, kjære Ivar», 2013 - «For første gang i historien blir nyttårstalen ikke holdt på samisk», 2017

Skriv en resonnerende tekst der du drøfter språkets betydning for menneskers identitet. Bruk tekstvedleggene når du skriver.

Kommentar: Det skal komme tydelig fram av svaret ditt at du bruker synspunkter og eksempler fra begge tekstvedleggene. Du skal også trekke inn relevant kunnskap om språkutvikling og språkpolitikk.

Hovedmål høsten 2016

Vedlegg:

- «Luren» av Maurits Hansen, 1819 (utdrag)
- «Midt i byen» av Rudolf Nilsen, 1929
- «Imitasjonen» av Guri Sørungård Botheim, 2016

Grei ut om hvordan menneskenes forhold til naturen kommer til uttrykk i de tre vedlagte tekstene. Forklar hvordan natursynet i tekstene er typisk for den kulturhistoriske sammenhengen de er skrevet i. Bruk eksempler fra tekstene.

Kommentar: Du skal bruke både tekstvedleggene og relevant fagkunnskap når du skriver om menneskene

Kategori 2: Analyser, tolkninger og sammenligninger

En del langsvarsoppgaver du kan velge på eksamen tilhører en annen kategori, den vi kaller *analyser, tolkninger og sammenligninger*. Slike oppgaver tar svært ofte utgangspunkt i skjønnlitteratur som dikt, noveller eller utdrag fra romaner eller dramaer, selv om andre typer tekst også dukker opp fra tid til annen.

Også når du velger en tekst i denne kategorien bør du skrive en artikkel. Sensorene vil her være opptatt av å se om du kan gjøre greie for hvilke virkemidler som finnes i tekstene du tolker eller sammenligner, og om du kan vurdere hvordan disse er brukt og vise hvordan de fungerer i teksten. Du skal dessuten vise at du kan gjøre greie for tema, budskap og lignende, dersom du analyserer en skjønnlitterær tekst, og for hovedsynspunktet hvis du analyserer en argumenterende tekst, eller en sakprosaetekst.

Du skal vise at du kan *reflektere over* tekstene du tolker eller sammenligner, på en faglig relevant og selvstendig måte. Du skal også vise at du gjør dine egne vurderinger av teksten, og at du kan *begrunne* synspunktene dine eller tolkningene du kommer med. Det er viktig å bruke fagspråk som både er presist og relevant for det du snakker om. Hvis du tolker eller sammenligner skjønnlitterære tekster fra tidligere perioder, bør du vise sensorene at du kan sette tekstene inn i en kulturhistorisk sammenheng. Hvis du tolker en novelle fra realismen på 1870- og 80-tallet, bør du med andre ord la det komme frem at du har kunnskap om denne perioden, og at du kan bruke denne kunnskapen til å si noe relevant om teksten du tolker. Dersom oppgaven handler om å sammenligne to eller flere tekster, vil sensorene se etter om du sammenligner tekstene på en *nyansert måte* - altså om du har øyne for både små og store likheter og forskjeller som kommer frem.

Som alltid vil du i tillegg bli vurdert ut fra om du har skrevet en tekst med en klar tematisk sammenheng, og tydelig struktur. Som alltid ser sensorene også etter om du bruker kilder riktig, om teksten din er klart og presist formulert, om du har et nyansert ordforråd, og om språket flyter fint. Også her må du vise at du skriver korrekt norsk, uten skrivefeil, at du bøyer ord riktig, og at tegnsætningen din, altså bruken av komma og punktum og så videre, er riktig.

Karakteren du får vil være en helhetsvurdering basert på kriteriene ovenfor. De vanligste langvarsoppgavene i denne kategorien er som følger:

Tolke en novelle

En langvarsoppgave man ofte kan velge på eksamen er novelleanalyse, altså å tolke en novelle. Novellen kan være fra vår egen samtid, eller den kan være fra en tidligere litteraturhistorisk epoke som romantikken, realismen eller naturalismen. Dersom teksten er fra en tidligere epoke, er det ofte lurt å tolke den i lys av kunnskap du har om tiden den ble skrevet i. Er novellen fra vår egen tid, trenger du vanligvis ikke å sette den inn i noen kulturhistorisk sammenheng, med mindre det virker naturlig å gjøre det.

Noe av det viktigste å få taket på når man tolker en novelle er hva som er novellens *motiv*, *tema* og eventuelt også *budskap*. Motivet er enkelt sagt den ytre handlingen, det vi får lese om. Dette holder det vanligvis å nevne med et par setninger. Det viktigste av alt er vanligvis å ta for seg *temaet* skikkelig. Hva handler teksten *egentlig* om, på et dypere plan? Hva prøver den å si oss? Dette er ofte det aller mest sentrale ved en novelle. Husk at en novelle godt kan ha flere temaer. Du trenger ikke skrive om alle. Ofte kan man begrense seg til det temaet man mener virker aller viktigst. Noen noveller har også et *budskap*, noe forfatteren vil si oss. Dersom novellen har et tydelig budskap, bør du også få med noen ord om dette i løpet av teksten din.

Når du har klart for deg hva som er det viktigste temaet i novellen, kan du forsøke å vise hvordan dette kommer frem, gjennom å kommentere novellens *komposisjon* eller *oppbygning*, hvordan *miljøet* og *personene* i teksten er, og hva slags diverse *språklige virkemidler* som brukes for å få frem temaet. Når du gjør dette, er du i gang med å *analysere*, altså å undersøke novellen. Ved å gjøre dette kan du argumentere selvstendig, diskutere med deg selv hva novellen handler om, og å begrunne synspunktene dine med ting du finner i teksten. Dette er noe som premieres.

Det er alltid lurt å kommentere hvordan novellen er strukturert eller bygget opp. Starter den rolig og forklarende, eller midt i handlingen, *in medias res*? Har dette noe å si for hvordan vi opplever teksten? Hvor finner vi novellens spenningstopp, altså når er handlingen på sitt mest intense? Hva som er spenningstoppen gir ofte en god indikasjon på hva novellen *egentlig* er opptatt av å snakke om. Hvordan er *tiden* i novellen? Foregår handlingen over mange år? Eller skjer hele novellens handling i løpet av et par minutter? Har dette noe å si for hvordan du forstår novellens tema? Benytter forfatteren seg av hopp tilbake i tid, såkalte *analepser*? Kanskje brukes *ellipser*, altså det at man hopper over eller utelater noen ting, for å komme raskere til det som er viktig, av typen: «Så skjedde ingenting på to år». Hva gjør slike «hopp i tid» med leseropplevelsen? Noen noveller har svært lite *handling*, og i stedet lange og detaljerte *skildringer*, altså beskrivelser, gjerne av korte øyeblikk? Hvorfor tror du forfatteren i så fall har valgt den strategien

han eller hun har valgt? Hvordan påvirker skrivemåten vår forståelse av hva som er tekstens tema? Ved å stille deg selv slike spørsmål, vil du sannsynligvis finne interessante ting å skrive om.

Spør også deg selv hva slags *fortellertype* som er brukt. Brukes en *personal forteller*, en *jeg-forteller*, altså en som selv er med i handlingen og sier «jeg» og «vi»? Eller er fortelleren *autoral*, altså en som står utenfor selve handlingen, og sier «han» og «de»? Hvis fortelleren er autoral, er han eller hun *alvritende*, altså i stand til å vite hva novellens personer tenker og føler, eller er fortelleren *refererende*, en som kun forteller oss hva novellens personer sier og gjør? Og videre, hvis det er slik at vi får vite tankene til novellens personer, får vi vite hva *flere* av personene tenker, eller bare hva *hovedpersonen* tenker? Sagt med fagspråk: *veksler synsvinkelen*, eller ligger den hele tiden hos hovedpersonen? Hva slags valg forfatteren har gjort på dette området har normalt sett veldig mye å si for hvordan vi opplever det å lese novellen, og hvordan ulike temaer kan utforskes. Hvorfor tror du forfatteren har valgt å gjøre ting på akkurat på den ene eller den andre måten? Når du undersøker slike ting, undersøker du samtidig hvordan novellen fungerer. Da *forstår du novellen* på en dypere måte.

Se dessuten på *miljøet* i novellen, og på de viktigste personene. *Når* foregår handlingen i novellen? *Hvor* er vi? Er personene unge eller gamle, rike eller fattige? Slike ting kan være viktig for å forstå temaet. Kan hvor og når novellen utspiller seg fortelle oss noe om *hvorfor* personene oppfører seg eller *handler* som de gjør? Hvordan vil du beskrive *protagonisten*, altså *hovedpersonen* eller de viktigste personene? Hva motiverer dem? Hva lærer de underveis? Forandrer de seg i løpet av fortellingen, eller forblir de som de er? Hvordan forandrer de seg eventuelt? Disse spørsmålene kan også hjelpe oss å finne argumenter for hva som er novellens viktigste tema eller temaer.

Til slutt kan det også være lurt å se på andre type virkemidler i teksten. Se om du finner viktige *kontraster*, altså motsetninger i novellen du analyserer. Hva slags funksjon har disse, altså hva gjør de med teksten? Finnes det spesielle *metaforer*, *symboler*, *allusjoner* eller referanser til eldre litteratur eller historiske hendelser, *besjelinger*, *personifikasjoner*, og så videre? Slike virkemidler kan også være med på å få frem hva som er novellens tematikk.

Når man tolker en novelle, finnes det alltid enormt mange ting å se etter og potensielt å skrive om. Merk deg at siden noveller kan være svært forskjellige, kan også *hva som er interessant å kommentere* variere veldig fra én novelle til en annen. I noen er miljøet og personene det viktigste for å forstå tematikken, mens andre noveller i større grad benytter seg metaforer, symboler og så videre, for å få frem tematikken. Vær åpen for at mye forskjellig kan være interessant. Når du skriver, tar du med de tingene du synes er viktigst i akkurat den novellen du driver og tolker. Du bør alltid si noe om tema, oppbygning, fortellertype og kanskje også personene, men bortsett fra det, kan det variere mye fra novelle til novelle hvilke momenter du bør legge mest vekt på når du tolker.

Hvis du skulle bli bedt om å analysere et utdrag fra en roman på eksamen, går du frem på samme måte som når du analyserer en novelle. Forskjellen er selvsagt at du må ta hensyn til at det du leser kun er en liten del av helheten, og at det kan være ting ved romanen du trenger å vite for å forstå selve utdraget du leser. Dersom dette kommer på eksamen, vil du imidlertid nesten alltid få den nødvendige hjelpen du trenger for å kunne forstå det du leser, i fotnoter eller kommentarer til oppgaven.

Eksempler på slike eksamensoppgaver:

Hovedmål høsten 2017

Vedlegg:

- «Skolesekk 22 liter» av Ellen Mari Thelle, 2014

Tolk novellen.

Kommentar: Du skal skrive om både form og innhold i novellen. Du skal bruke relevant fagspråk og konkrete eksempler fra teksten.

Sidemål våren 2018

Vedlegg:

- «Og så kom sommeren» av Gro Dahle, 2009

Tolk novellen.

Kommentar: Du skal skrive om både form og innhold i novellen og bruke relevant fagspråk.

Sidemål våren 2017

Vedlegg:

- Gunnhild Øyehaug: «Skrive eller ikke skrive», 2016

Tolk novellen.

Kommentar: Du skal skrive om både form og innhold i novellen. Du skal bruke relevant fagspråk og konkrete eksempler fra teksten.

Tolke dikt

En annen litterær sjanger du kan bli bedt om å tolke er dikt. Det vanligste er at diktanalyser brukes i oppgaver hvor du skal sammenligne to eller flere tekster. Fra tid til annen får man imidlertid også oppgaver hvor man blir bedt om å tolke et eneste dikt. Også når du tolker dikt, skal du skrive en artikkel.

Diktanalyser minner litt om novelleanalyser. Også her ser du etter hva som er motiv og tema, og eventuelt også hva som er budskapet, hvis diktet har et budskap. Selv om mye er felles, ser man imidlertid etter en del andre ting når man analyserer dikt, enn når man analyserer en novelle, og man bruker litt andre begreper.

Mye er som sagt likt. Også her er tematikken det sentrale, å undersøke hva diktet prøver å si om livet, verden, samfunnet og lignende, på et dypere plan. Også her skal du prøve å undersøke tekstens oppbygning og bruk av virkemidler, og forklare hvordan alt dette er med på å få frem diktets tema. Også her er det lurt å prøve å forstå diktet ut fra tiden den er skrevet i, hvis det man har foran seg er et dikt fra en tidligere epoke.

Noe er likevel annerledes. Det er alltid viktig å lese en tekst mange ganger, men dette er ekstra viktig når man har å gjøre med et dikt. Mange dikt er «døde» den første gangen man leser dem. Man må ofte bruke lang tid på å prøve å vekke dem til live.

Prøv å få et bilde av hva du mener er diktets motiv, tema og budskap. Deretter ser du på *komposisjonen*, hvordan det er bygget opp. Ofte er dikt delt inn i strofer og vers. Et *vers*, eller en *verselinje*, er det samme som en linje. En *strofe* er bygget opp av et visst antall verselinjer. Etter at du har funnet hvor mange strofer diktet har, og hvor mange vers hver strofe består av, kan du se på *rimmønsteret*. De fleste dikt som rimer, har rimet i *slutten* av versene. Dette kalles *enderim*. Her er et eksempel fra første strofe i Bjørnstjerne Bjørnsons «Ja, vi elsker», nasjonalsangen vår:

dikt

Ja, vi elsker dette **landet**,
 som det stiger **frem**,
 furet, værbit over **vannet**
 med de tusen **hjem**.
 Elsker, elsker det og **tenker**
 på vår far og **mor**
 og den saganatt som **senker**
 drømme på vår **jord**.

rimmønster

A
B
A
B
C
D
C
D

Her ser vi at «landet» rimer på «vannet», og «frem» på «hjem». Når vi skal finne rimmønsteret setter vi alltid en A først. I vårt tilfelle setter vi først en A ved siden av «landet». Deretter ser vi på slutten av neste vers, og spør: Rimer dette på det ordet i slutten av forrige verselinje? I dette tilfellet har vi ordet «frem». Vi spør altså: rimer «frem» på «landet»? Hvis svaret hadde vært ja, ville vi satt en ny A, men siden svaret er nei, setter vi neste bokstav i alfabetet i stedet, B. Verselinje 3 slutter med «Vannet». Vi spør igjen: Rimer «vannet» på enten A, «landet», eller B, «frem»? Svaret er at «vannet» rimer på A, «landet». Derfor setter vi en ny A ved siden av verselinje 3. Slik fortsetter vi hele strofen ut. Hver gang vi møter på en ny lyd i slutten av et vers, en vi ikke har sett tidligere i diktet, må vi sette en ny bokstav. Rimmønsteret i diktet ovenfor blir slik: ABABCDCD.

Det er ikke alltid slik at det å finne ut av diktets komposisjon med strofer, vers og rimmønster sier oss så veldig mye om diktets tema. Likevel bør du gjøre det til en vane alltid å kartlegge hvordan diktet er bygget opp. Ofte hjelper det oss å «se» diktet i sin helhet, og dette kan igjen gjøre at vi oppdager ting ved det, som vi tidligere ikke la merke til.

Se også etter om diktet har en *utvikling*. Forandrer handlingen eller stemningen i diktet seg, eller er diktet det samme fra begynnelse til slutt? Noen dikt har et *brudd* et eller annet sted i teksten, at noe forandres plutselig, i en strofe eller et vers. Andre dikt er uten slike brudd, eller uten noen spesiell utvikling. Å ha oversikt over diktets oppbygning og eventuelle utvikling er ofte til stor hjelp for å forstå det man skal tolke

Ordvalg

Noe av det lureste man kan gjøre når man tolker dikt er å se nøye på *ordvalget*. Hva slags ord preger diktet? Virker noen ord viktigere eller mer fremtredende enn andre? Brukes mest ord som er positivt eller negativt ladet? Hva slags *konnotasjoner* har ordene som brukes i diktet, altså hva får disse ordene oss til å tenke på? Vær nøye med dette. Poeter er vanligvis meget nøye med hva slags ord de velger, så når man leser dikt, bør man lese med sylskarp oppmerksomhet.

La oss ta et eksempel. Ordet «salig» er et ord som dukker opp i flere dikt, som folk flest nok bruker sjeldnere i dag enn for 150 år siden. Leser man et dikt, er det viktig å ha betydningen av hvert eneste ord klart for seg. «Salig» betyr «lykkelig» eller «fullkomment lykkelig», eller noe slikt. Dette ordet har imidlertid mer ved seg enn bare den konkrete betydningen. Tidligere - og også i dag, om enn i mindre grad - ble ordet også brukt som en måte å si at noen var død på. «Salige Henrik sa alltid ...» kunne bety «Henrik, som er død, sa alltid ...». Når man er salig er man dessuten også gjerne lykkelig på en bestemt *måte* - en fredelig måte. Ordet «salig» kan slik sett også gi konnotasjoner til fred, eller noe som er fredelig. Til sist har ordet salig også *religiøse konnotasjoner*. En person som er «salig» brukes i Bibelen om en som *er* eller *skal bli* en del av Guds rike, en som skal få evig liv. «Salige er de som ikke ser, og likevel tror» (Joh.20, 29).

Hvis man leser ordet «salig» i et dikt, kan flere av disse betydningene, eller til og med alle, være noe dikteren har tenkt på. Ofte velger poeter det ene ordet istedenfor det andre nettopp på grunn av konnotasjoner og tilleggsbetydninger, som de vil at leserne skal tenke på. Når man leser dikt, hjelper det ofte å *åpne seg opp for ordene*, og de ulike betydningene disse kan ha. Ord får oss gjerne til å tenke på andre ord, og på denne måten blir dikt levende. Av denne grunnen er dikt gjerne den vanskeligste sjangeren for folk som har lært et nytt språk i voksenalder. Ofte kjenner man første- og til og med andre betydningen av et ord, mens man ikke vet om at ordet også har en tredje og en fjerde betydning. Et godt tips for alle, enten norsk er ditt morsmål eller ikke, er å bruke en ordbok, og se om ordet har flere betydninger enn de du kjenner fra før. Ofte dukker det opp interessante ting som kan hjelpe deg med selve tolkningen.

Virkemidler

Når man analyserer dikt, må man også se etter bruk av *språklige virkemidler*, som sammenligninger, metaforer, symboler, allusjoner, personifikasjoner, besjeler, kontraster, gjentakelser, og så videre. Når du identifiserer virkemidlene, bør du alltid spørre deg selv hva som er virkemiddelets *funksjon*. Hva gjør virkemidlene med vår leseropplevelse? Sier de noe interessant om hva som er diktets tema? Når man tenker på denne måten, er man allerede i gang med å analysere.

Hvis diktet tilhører en spesiell litteraturhistorisk periode, kan kunnskap om den aktuelle epoken hjelpe deg ganske mye med å vite *hva du skal se etter*. Dikt fra barokken på 1600-tallet pleier å være religiøse, og opptatt av at dette livet er midlertidig, og at livet i himmelen er det som teller. I tillegg har barokke dikt stort sett alltid fast rim og rytme, og bruker mange kontraster, «høyt-lavt», «lyst-mørkt» «liv-død», og så videre. I romantikken spiller *følelser* og *inderlighet* vanligvis en viktig rolle. Her er man gjerne interessert i *naturen* og det *åndelige* og *abstrakte*, og virkemidlene *besjeling*, og *personifikasjon* brukes mye, altså det å gi døde ting, naturfenomener eller abstrakte ideer menneskelige egenskaper. *Modernistiske* dikt fra 1890-tallet og frem til i dag er vanligvis skrevet på *frie vers*, noe som vil si at de er uten fast rim og rytme. Slike dikt virker

gjerni kaotiske og uforståelige, fordi modernistene litt forenklet sagt prøver å vise hvor kaotisk og uforståelig verden oppleves for dem.

Har man norskfaglig kunnskap om diktets kulturhistoriske sammenheng, blir det ofte lettere å finne «veien inn» i et dikt. Pass bare på! Hvert dikt er forskjellig, og du må vise at du virkelig har lest *det diktet du har foran deg*. En stor feil mange elever gjør på eksamen er kun å skrive svært *generelle ting* om epoken diktet er fra, istedenfor å gå skikkelig inn i *selve teksten eller de tekstene* du er blitt bedt om å tolke.

Når du skriver en diktanalyse, bør du alltid få med hva som er motiv, tema og eventuelt budskap, hvis diktet har et (ikke alle dikt har noe klart budskap). Du bør vise at du klarer å se hvordan diktet er strukturert, og gå skikkelig inn for å undersøke de ulike ordene og virkemidlene som brukes - og vise hvordan disse er med på å få frem temaet. Ulike dikt bruker ulike virkemidler. Hvilke virkemidler du velger å legge vekt på, og hva slags rekkefølge du velger å presentere momentene dine i, er opp til deg, og noe som vil variere fra oppgave til oppgave. Lag en struktur som du synes passer til den oppgaven du skal skrive.

Eksempel på en slik eksamensoppgave:

Hovedmål våren 2018

Vedlegg:

– «T-banematrisen» av Fredrik Høyer, fra *Grønlandsøtraen – Diktsyklus ment for høytlesning*, 2016

Tolk diktet.

Kommentar: Du skal skrive om både form og innhold i diktet. Du skal bruke relevant fagspråk og eksempel frå teksten.

Tolke andre type tekster:

Det er mulig å forberede seg til skriftlig eksamen ved å se på tidligere eksamensoppgaver. Likevel er det lurt å være åpen for at du kan bli bedt om å løse oppgaver som er annerledes enn hva som pleier å dukke opp på skriftlig eksamen. Å tolke noveller og dikt er det som er vanligst, men fra tid til annen dukker det også opp originale oppgaver som ber deg tolke litt andre tekster. Får du en slik oppgave, må du som regel improvisere litt, og stole på at du har den fagkunnskapen du trenger for å løse oppgaven. Her er to eksempler fra sidemålsksamen høsten 2017:

Eksempler på slike eksamensoppgaver:

Sidemål høsten 2017

Vedlegg:

- «Ørnejenta» av Erna Osland, fra *Gullfalken. Ni nye eventyr*, 2016

Tolk teksten, og forklar hvordan trekk fra folkediktningen blir brukt.

Kommentar: Du skal skrive om både form og innhold i teksten og bruke relevant fagspråk. Du skal også bruke kunnskap om folkediktningstradisjonen. Vis til konkrete eksempler fra teksten når du skriver.

Sidemål høsten 2017

Vedlegg:

- Utdrag fra *Kristin Lavransdatter* av Sigrid Undset, 1920

Tekstvedlegget er et utdrag fra det første bindet i trilogien *Kristin Lavransdatter*, et historisk romanverk som er skrevet i den perioden vi kaller nyrealismen.

Grei ut om hvordan forholdet mellom de tre personene blir framstilt i tekstvedlegget, og forklar hvorfor teksten er typisk for nyrealismen.

Kommentar: Oppgaven ber ikke om en fullstendig tolkning, men du skal analysere forholdet mellom de tre personene i teksten. Bruk relevant fagspråk og konkrete eksempler fra tekstvedlegget når du skriver.

Sammenligne to eller flere tekster

En av de aller vanligste oppgavetyperne på eksamen er en oppgave der man ikke kun skal analysere et dikt eller en novelle, men i stedet *sammenligne to eller flere tekster*. Noen slike oppgaver ber deg sammenligne to dikt, mens andre gir deg en liste med flere dikt, noveller, malerier, og så videre, og ber deg velge to eller tre av disse, som du skal sammenligne. Andre ganger kan du til og med bli bedt om å sammenligne et dikt og en sakprosaetekst. Vær åpen for alle muligheter når du møter til eksamen.

Det som er viktig å tenke på når du skal sammenligne to eller flere tekster, er at du alltid bør sammenligne både *form* og *innhold* i tekstene. *Form* vil si skrivemåten, når man har å gjøre med tekst. Er setningene lange eller korte? Brukes mange beskrivelser, eller er det mye handling i teksten? Hva slags virkemidler brukes? Hvordan er teksten strukturert? I forbindelse med *bilder* og *malerier* vil formen si *måten* bildet er malt eller komponert på. Brukes kalde eller varme farger? Er bildet realistisk eller overdrevent? Hva slags linjer og punkter finner vi i bildet? Hvordan er bildet komponert, altså hvordan er bildets *layout*? Hva slags farger preger bildet? Får bildet oss til å fokusere på ett punkt, eller ledes oppmerksomheten vår mot flere ulike steder på bildet?

Med *innhold* menes enkelt sagt motiv, tema og budskap. Hva handler teksten om, ytre sett? Hva får vi lese om, eller hva får vi se på bildet? Hva handler teksten og bildet *egentlig* om, på et dypere plan? Hva prøver forfatteren eller kunstneren å si oss med verket sitt?

Som alltid, hvis teksten eller bildet er fra en tidligere epoke, kan det også være lurt å spørre seg selv hvordan teksten og bildet kan forstås ut fra sin kulturhistoriske sammenheng. Ofte hjelper dette oss til å forstå hva vi skal se etter, og på eksamen gir det oss dessuten anledning til å vise at vi har mye kunnskap om norskfaglige emner.

Hva du skal sammenligne kan som nevnt variere fra oppgave til oppgave. Du kan bli bedt om utelukkende å sammenligne to dikt, eller om å sammenligne et dikt og et bilde, en novelle og et bilde, en novelle og et dikt, og så videre. Slike sammenligningsoppgaver krever derfor at du kan *tilpasse analysemetoden din* til det du skal skrive om. Så lenge du husker på å skrive om form og innhold i begge eller alle tekstene, og i tillegg husker å sammenligne, har du sannsynligvis gjort det oppgaven ber deg om å gjøre.

Mange lurer på hvordan man bør *strukturere* svaret slitt i slike oppgaver. Hvis man sammenligner to dikt, skal man først skrive om det *ene* diktet, og så det andre, for så å sammenligne til slutt? Eller bør man sammenligne underveis? Går det an å begynne med å sammenligne *innholdet* i begge diktene, og så ta for seg *formen* i dem, eller bør man holde diktene adskilt? Det finnes ingen regler for hva som er riktig her. Det som imidlertid er viktig er at du viser at det finnes en tydelig tanke bak *hvordan du har valgt å strukturere oppgaven din*. Er du i tvil, er det som regel larest å velge den måten som gjør teksten mest mulig ryddig. Å

først skrive om innhold og form i den ene teksten, og deretter om innhold og form i den andre, før man til slutt sammenligner, er en oversiktlig måte å gjøre det på. Her står du imidlertid fritt til å velge selv.

Eksempler på slike eksamensoppgaver:

Hovedmål våren 2018

Vedlegg:

- «Ei raud, raud rose» av Robert Burns, 1794
- «Gressholmen» av Kristian Kristensen, 2017

«Ei raud, raud rose» fra 1794, av den skotske dikteren Robert Burns, er regnet som et tidlig eksempel på romantisk lyrikk. «Gressholmen» er en sangtekst fra 2017. Tolk og sammenlign de to tekstene, og gjør greie for romantiske trekk i dem.

Kommentar: Du skal skrive om både form og innhold i tekstene. Du skal bruke kunnskap om romantikken, relevant fagspråk og konkrete eksempler fra tekstene i svaret ditt.

Hovedmål våren 2017

Vedlegg:

- Halldis Moren Vesaas: «Tung tids tale», 1945
- Henrik Nordbrandt: «Vuggevise», 2015

Halldis Moren Vesaas skrev «Tung tids tale» under andre verdenskrig, og den danske forfatteren Henrik Nordbrandt skrev «Vuggevise» som en kommentar til dagens flyktningkrise. Tolk og sammenlign de to diktene.

Kommentar: Du skal skrive om både form og innhold i diktene. Du skal bruke relevant fagspråk og konkrete eksempler fra diktene.

Hovedmål våren 2017

Vedlegg:

- Henrik Ibsen: Et dukkehjem, utdrag, 1879 - Skam, NRK, utdrag, 2016

I de to vedlagte tekstene møter vi to kvinner med samme navn. Nora i Et Dukkehjem ønsker å forlate mannen sin, Torvald Helmer. Noora fra tv-serien Skam prøver å overtale kjæresten William til ikke å reise fra henne. Sammenlign de to tekstvedleggene, og plasser tekstene i en kulturhistorisk sammenheng.

Kommentar: Du skal bruke konkrete eksempler fra tekstvedleggene når du sammenligner. Du skal skrive omtrent like mye om hver tekst. Når du plasserer tekstene i en kulturhistorisk sammenheng, skal du vise kunnskap om tiden tekstene er skrevet i.

Sidemål våren 2018

Vedlegg:

- Utdrag fra *Sult* av Knut Hamsun, 1890
- «T-banematriksen» av Fredrik Høyer, fra Grønlandsøtraen – Diktsyklus ment for høytlesning, 2016

Sammenlign de to vedlagte tekstene, og plasser dem i en kulturhistorisk sammenheng.

*Kommentar: Du skal skrive om både form og innhold i tekstene og bruke relevant fagspråk.
Du skal vise kunnskap om tiden tekstene er skrevet i.*

Kategori 3: Kreative tekster

Kreativ tekst er et samlebegrep, som omfatter både fortellende tekster, reflekterende tekster og underholdende tekster. Før var det vanlig å bli bedt om å skrive et *essay* (en reflekterende tekst), eller et *kåseri* (en underholdende tekst), eller en *novelle* (en fortellende tekst). Poenget med kategorien *kreativ tekst* er å åpne opp for mer individuelle løsninger. Du kan her blande sjangre, eller finne opp helt nye, så lenge du viser at du bruker språket på en *bevisst* måte, og aktivt bruker virkemidler for å formidle det du vil si. Når du skriver en kreativ tekst bør du *ikke* skrive en artikkel, men noe som er markant annerledes.

Skriver du en kreativ tekst, er sensorene ute etter å se om teksten din er selvstendig utformet, og om du har valgt en struktur som passer til tekstens formål. De vil se at du kan bruke virkemidler på en *bevisst* og *utforskende* måte, og at du kan vise *språklig kreativitet* - altså at du kan bruke språket på en *original* måte. Du bør vise at din måte å bruke språket på er en måte som du selv har et bevisst forhold til, og at du har et mål og en mening med skrivemåten din.

Sensorene ser også etter om du viser kreativitet og originalitet i *eksemplene* du velger å ta med, og i *innfallsvinklene* du benytter deg av i oppgaven din. I tillegg vil de se at du kan *bruke de vedlagte tekstene* på en kreativ og selvstendig måte. *Dersom det er relevant* for oppgaven, vil de også se at du kan vise til og reflektere over kunnskap du har om språk og kulturhistorie.

I tillegg ser de som alltid etter om teksten din er klart og presist formulert, om du har et *nyansert ordforråd*, og kan *varierte* ordbruken din. Man er også her opptatt av at språket flyter godt, at du bøyer ord riktig, og unngår skrive- og tegnsettingsfeil.

Unntaket her, når du skriver kreativ tekst, er selvsagt hvis du velger å bruke språket på en uvanlig måte som et *bevisst virkemiddel*. Det er for eksempel mulig å skrive en tekst med *bare* korte eller *bare* lange setninger, hvis du har en bevisst hensikt med å skrive slik. Da må det imidlertid komme *tydelig frem* at dette er et virkemiddel du bruker. Du slipper ikke unna med skrivefeil og dårlig språk bare fordi du har valgt å skrive en kreativ tekst. Det er ikke slik at alle tekster er like gode bare fordi det ikke finnes én bestemt måte man skal skrive teksten på.

En kreativ tekst vil alltid be deg ta utgangspunkt i et eller flere vedlegg, og det er veldig, *veldig* viktig at du viser *at du faktisk bruker disse vedleggene aktivt* (husk også å føre dem opp i kildelisten). Vedleggene kan brukes som et *utgangspunkt* for det du skal skrive om, eller du kan *referere til dem underveis*. Ofte blir du bedt om å *utforske* noe som tas opp i disse vedleggene. Andre ganger kan du få en overskrift, og så skal du skrive en tekst som passer til denne. Uansett hva du blir bedt om, må du huske å bruke vedleggene aktivt.

Hvordan skal man så bruke vedlegg? Dette kommer litt an på hva oppgaven spør om, om du kun blir bedt om å «ta utgangspunkt» i et eller flere vedlegg, eller om du blir bedt om å ta tak i noe konkret som står i vedleggene, for eksempel et bestemt synspunkt eller en påstand. Noen ganger er det helt opp til deg selv hvordan du bruker dem. Da står du friere, men du må fortsatt huske å vise at du bruker dem.

Se på teksten og eventuelt bildet eller bildene. Hva slags ting legger du merke til ved dem? Hva er interessant med dem? Hva slags synspunkter kommer frem i dem? Hva slags innfallsvinkler finner vi i tekstene eller bildene? Kan du si noe mer om dette? Får noe av det som står i vedleggene deg til å tenke på noe spesielt i ditt eget liv? Hva slags *ord* ser ut til å være viktige i vedleggene? Hva slags *konnotasjoner* har disse ordene, altså hva får de deg til å tenke på? En lur ting å gjøre er å lage en liste over 1) noen av de viktigste *tankene* i vedleggene, og 2) noen av de viktigste *ordene* i vedleggene. Disse to listene kan du så bruke som et *utgangspunkt* for oppgaven du nå skal skrive.

Når du har listen klar, finnes det noen triks for å «gå videre» fra tekstvedleggene. Det finnes visse faste «steder» eller tanker man gjerne kan gå til for å finne på ulike ting å skrive om. Se på listen du har laget over viktige tanker og ord, og spør deg selv: Kan du knytte disse ordene eller tankene til opplevelser du *selv* har hatt i det siste? Til opplevelser *andre du kjenner* har hatt? Kan du knytte dem til ting du har lest om i *media* i det siste, eller til noe som har skjedd i *idrettsverdenen* eller i *politikken*? Kan du knytte ideene eller ordene i vedleggene til *filmer* eller *serier* du har sett? Til *annen litteratur du har lest*? Til kunnskap du har fra andre fag som historie, psykologi, naturfag, matematikk og så videre?

Når du stiller deg selv slike spørsmål, dukker det gjerne opp interessante ting å skrive om, interessante perspektiver og tanker som du kanskje ikke visste at du hadde. Ikke skriv om alt du kommer på, men ta tak i det du synes er *mest interessant*, og det du tror kan hjelpe deg til å skrive en kreativ og spennende oppgave. Når man først kommer på *noe* å skrive om, dukker ofte flere andre interessante momenter opp av seg selv. Når du har gjort dette, kan du skrive teksten din slik du vil ha den. Fordelen med å ha tatt utgangspunkt i viktige ideer eller ord i vedleggene er dette: Du kan være sikker på at teksten du skal skrive er forankret i vedleggene du blir bedt om å bruke, uansett hvordan den ender opp med å bli. Sannsynligvis blir det også lettere å knytte din egen tekst til vedleggene også underveis i oppgaven, hvis dette er noe oppgaven krever. På denne måten sikrer du deg mot det som er den største faren når man velger kreativ tekst: At du «bommer på oppgaven» ved ikke å markere tydelig at du har brukt vedleggene.

Det siste du må tenke på når du skriver en slik tekst er at du skal være kreativ. Her skal du ikke skrive en artikkel om etos, patos og logos. Du må vise *kreativitet* på en eller annen måte, gjennom *språket ditt*, gjennom *perspektivene og ideene du får frem*, eller gjennom *hvordan du velger å bruke tekstvedleggene* - eller ved å kombinere alle disse.

En måte å være kreativ på er å strukturere oppgaven din på en spesiell måte, eller å veksle mellom ulike skrivemåter, eller ulike perspektiver. Man kan ha noen avsnitt hvor man kun skriver korte setninger, og andre hvor alle setningene er lange. Du også kan *blande ulike sjangre*, eller la teksten din *veksle mellom ulike stemninger*. For eksempel kan du la stemningen i teksten din være lys og optimistisk i starten av teksten din, for deretter å la tonen bli stadig mer dystert utover i oppgaven, din jo mer du reflekterer over det aktuelle temaet - eller motsatt, fra mørkt til lyst. Uansett hva du gjør, er det viktig å vise sensor at *det du har gjort er et bevisst grep*. Hvis du har blandet ulike sjangertrekk for eksempel, og sensor ikke forstår at dette er et bevisst grep, men heller tror du skriver slik fordi du ikke vet bedre, så vil dette grepet trekke ned og ikke opp. Husk at det alltid er ditt ansvar at sensor forstår hva du har gjort, og ikke sensors ansvar å forstå hvor genial du egentlig er.

Du kan også være kreativ med *språket*. Én måte å være kreativ på er å bruke mange virkemidler som besjeling, personifikasjon, metaforer og så videre. Hvis du skriver at du pleier å tilbringe kvelden i leiligheten din sammen med dine to eneste venner, Angsten og Bitterheten, bruker du virkemiddelet *personifikasjon* på en kreativ måte.

En annen måte å være kreativ i språket på er å skape nye ord. Sammenlignet med språk som engelsk og spansk, er norsk et språk hvor det er veldig lett å lage nye ord. Du kan fint lage et ord som «kaffekokerorganisasjonsassistent» eller «pantesnik», eller «dragepølse». Prøv deg frem. Det beste er selvsagt hvis du klarer å lage ord som både er interessante og som *gir mening* i lys av hva du snakker om. Å lage nye ord er for det første gøy, og det kan være en imponerende måte å vise at du er kreativ på, hvis du får det til. Du kan også kombinere adjektiver og substantiver som vanligvis ikke hører sammen. «Sint potet», «fet grav» og «kvalm tirsdag» er noen eksempler.

Dersom du velger kreativ tekst, har du i tillegg fortsatt lov til å skrive et essay, eller et kåseri, eller en novelle eller et dikt. Også her er det lurt å benytte deg av fremgangsmåten ovenfor, for å sikre at det du skriver knytter seg til tekstvedleggene du skal bruke.

Velger du en av de tradisjonelle sjangrene, bør du imidlertid vise tydelig at teksten du skriver oppfyller kravene til sjangeren du har valgt. Et essay skal være filosoferende eller reflekterende, og skriftlig i formen. Det skal være som en tankereise, som gjerne hopper fra synspunkt til synspunkt, men som hele tiden er saklig og seriøst.

Et kåseri, derimot, skal være morsomt, og gjerne muntlig i formen, men aldri flåsete eller banalt og tullete. Ofte brukes ironi og humor, i tillegg til små anekdoter, kontraster, gjentakelser, og overdrivelser.

En novelle er en kort fortelling. Her bør du ha et bevisst forhold til hva som er temaet i teksten din, hva slags fortellertype du velger å bruke, og hvorfor, og på hvordan du bygger opp novellen din, hvor

spenningstoppen ligger, og så videre. Du bør også tenke på hvordan hovedpersonen er, om denne skal forandre seg i løpet av novellen, og hva slags miljø novellen skal være satt i. I tillegg kan du benytte deg av en rekke andre språklige virkemidler for å få frem det du vil si.

Noe av poenget med kreativ tekst som en kategori er å åpne for veldig ulike oppgavebesvarelser. Derfor er det vanskelig å gi én «oppskrift» på hvordan du skal skrive en slik oppgave. Likevel, hvis du viser at du tydelig har brukt vedleggene, hvis du viser at du kan tenke og reflektere, og i tillegg er kreativ i dine valg av perspektiver, din struktur eller bruk av språk og virkemidler - eller en kombinasjon av disse -, har du sannsynligvis gjort det oppgaven ber deg om å gjøre.

Eksempler på slike eksamensoppgaver

Hovedmål våren 2018

Vedlegg:

- «Ung kan ikkje lære av gamal» av Arne Garborg, 1903
- «Det høgre skulevesen» av Aasmund Olavsson Vinje, 1869

Skriv en kreativ tekst der du utforsker Garborgs og Vinjes tanker om kunnskap og læring. Bruk eksempler og ideer fra de vedlagte tekstene.

Kommentar: Denne oppgaven åpner for ulike løsninger, men det skal komme tydelig fram av svaret ditt at du bruker eksempler eller ideer fra tekstvedleggene. Du kan vise kreativitet i de innfallsvinklene og perspektivene du velger, og i måten du bruker språket på.

Hovedmål høsten 2017

Vedlegg:

- «Medan lyset kjem» av Rønnaug Kleiva, 2014

Skriv en kreativ tekst der du utforsker tematikken i en eller flere deler av det vedlagte diktet. Bruk eksempler eller ideer fra diktet når du skriver.

Kommentar: Denne oppgaven åpner for ulike løsninger, men det skal komme tydelig fram av svaret ditt at du bruker eksempler eller ideer fra tekstvedlegget. Du kan vise kreativitet i de innfallsvinklene og perspektivene du velger, og i måten du bruker språket på.

Hovedmål høsten 2016

Vedlegg:

– «Imitasjonen» av Guri Sørungård Botheim, 2016

Den vedlagte teksten viser en rekke kontraster mellom livet nær naturen og det moderne bylivet. Velg noen verselinjer fra diktet, og skriv en kreativ tekst der du utforsker denne kontrasten.

Kommentar: Denne oppgaven åpner for ulike løsninger, men det skal komme tydelig fram av svaret ditt at du bruker eksempler og ideer fra tekstvedlegget. Du kan vise kreativitet i de innfallsvinklene og perspektivene du velger, og måten du bruker språket på.

Sidemål våren 2017

Vedlegg:

- Lise Myhre: «Det haster!», tegneseriestripe, 2016

Skriv en kreativ tekst der du utforsker konflikten mellom voksne og barn i den vedlagte tegneseriestripen.

Kommentar: Denne oppgaven åpner for ulike løsninger, men det skal komme tydelig fram av svaret ditt at du bruker eksempler fra tekstvedlegget. Du kan vise kreativitet i de innfallsvinklene og perspektivene du velger, og måten du bruker språket på.

Kategori 4: Kortsvarsoppgaven

Til eksamen i norsk skriftlig hovedmål og sidemål skal man alltid skrive en kortsvarsoppgave på 250 ord. Denne kommer i tillegg til langsvarsoppgaven. 250 ord vil vanligvis si litt under én side.

Kortsvarsoppgaver handler alltid om et *norskfaglig emne*. Hvis du blir bedt om å påpeke *modernistiske trekk* i et dikt, eller om å bruke *retorikk* for å analysere en sammensatt tekst, er et viktig poeng ved oppgaven at du skal vise kunnskap du har om modernisme eller retorikk. Det å bruke fagbegreper fra norskfaget er derfor nesten alltid viktig når det kommer til kortsvarsoppgaver

Det er vel verdt å trene på denne oppgaveformen. Mange elever som ikke har skrevet slike oppgaver før, ender på eksamen opp med å bruke for mye tid på kortsvaret. Dette kan i neste omgang føre til at man får mindre tid til å gjøre langsvarsoppgaven skikkelig. De som derimot har skrevet noen slike oppgaver på forhånd, og vet omtrent hvor mye eller lite man kan si på 250 ord, er ofte mer effektive når de skriver kortsvaret sitt. Med litt trening klarer mange å halvere tiden de bruker på å skrive et godt kortsvar, og mindre tid på kortsvarsoppgaven betyr mer tid til å skrive langsvarsoppgave, lese korrektur på oppgaven, og så videre.

Kortsvaret skal kun være en del av den totale eksamenskarakteren din, men i praksis så er dette førsteinntrykket du gir sensor. Det er nemlig gjerne denne oppgaven man leser først. Det er derfor verdt å jobbe litt for å få den til å se bra ut.

Det er viktig at du vet hva du blir vurdert etter i en kortsvarsoppgave. For det første har kortsvarsoppgaven som nevnt alltid et faglig emne som sensor vil se at du kan noe om. Det kan for eksempel dreie seg om norrøn litteratur, modernisme, romantikk, dialektkunnskap, språkhistorie, retorikk eller kunnskap om språklige virkemidler, for å nevne noe. Uansett hva du blir spurt om, skal du vise *fagkunnskap*. En måte du gjør dette på er ved å bruke relevante *fagbegreper*. Finn ut hva slags begreper som er aktuelle å bruke for å besvare den oppgaven du skal besvare, og sørg for å bruke begrepene riktig i setningene du skriver. Da viser du at du har forstått hva kortsvarsoppgaven går ut på.

Videre ser sensorene etter om du har din egen tittel, om du har en tydelig *innledning* og *avslutning* på kortsvaret ditt, og om du husker å nevne navn på vedlegget eller vedleggene du skriver om, i innledningen din. Ofte vil en innledning i en kortsvarsoppgave kun være på 1-2 setninger, men det er likevel viktig å markere at du har en.

Sensor ser deretter om du har en god og hensiktsmessig *struktur*, og om du har gode *avsnitt* som snakker om én ting om gangen. De ser dessuten om du kan trekke frem gode *eksempler* fra tekstvedleggene dine når du skriver, som får frem hva du prøver å si, på en god måte.

Som ellers ser man også i kortsvarsoppgaven om du kan skrive uten skrive- og bøyningsfeil, og om du skriver med god flyt. Går du for høy måloppnåelse bør du vise at du har et rikt ordforråd og kan variere språket, og at du også kan veksle mellom korte og lange setninger for å skape en variert setningsrytme. Til slutt er det viktig at du husker *kildeliste* også her, og at du *holder deg til ca. 250 ord*. Skriver du for få eller for mange ord, vil sensorene kunne trekke deg i karakter for dette.

Har du oppfylt kravene som står ovenfor, har du sannsynligvis svart godt på oppgaven. Vit at hva man får sagt i en kortsvarsoppgave gjerne er begrenset. Dyktige elever finner ofte mer å skrive om enn hva de får plass til på 250 ord, og det kan være frustrerende å ikke få med alt. En del elever kaster vekk mye tid ved å ta med for mange poenger, og deretter bli nødt til å sitte og «ta vekk» setninger for å komme seg under 250 ord. Dette er en treningssak. Etter å ha øvd på å skrive kortsvarsoppgaver, får man gjerne mer realistiske forventninger til hvor mye kunnskap det går an å vise. Når kortsvarsjangeren «sitter i fingrene», går det gjerne svært fort å skrive.

Elever som har fritak fra sidemål bør merke seg at fritak fra sidemål kun betyr fritak fra å *skrive* sidemål. *Alle må kunne lese på både bokmål og nynorsk*. Dette gjelder også elever som har bodd under seks år i Norge. Vær forberedt på at du for eksempel kan få en kortsvarsoppgave som ber deg analysere en tekst på nynorsk, selv om bokmål er hovedmålet ditt. For å kunne besvare alle kortsvarsoppgaver godt og raskt er det derfor viktig å lese raskt og godt på begge målformer, også hvis du har et annet morsmål enn norsk.

Her er noen eksempler på hvordan 250 ords kortsvarsoppgaver kan se ut.

Hovedmål våren 2018

Vedlegg:

– Utdrag fra Hellemyrsfolket av Amalie Skram, 1887

Gjør greie for naturalistiske trekk i det vedlagte tekstutdraget.

Kommentar: Du skal skrive om både form og innhold. Bruk relevant fagspråk og eksempler fra teksten.

Hovedmål høsten 2017

Vedlegg:

- «Immerseus» av Tiril Broch Aakre, fra romanen Fjällräven gul, 2016

Grei ut om hvordan ulike virkemidler blir brukt for å skildre hovedpersonen i tekstvedlegget.

Kommentar: I svaret ditt skal du vise til konkrete eksempler fra teksten og bruke relevant fagspråk.

Sidemål våren 2018

Vedlegg:

- «Hardingen», utdrag fra biografien Lothepus – Går det til helvete, så går det til helvete, 2017

Den vedlagte teksten er åpningskapitlet i en biografi om «Lothepus», en mann fra Ullensvang i Hardanger som er blitt tv-kjendis gjennom program som «Fjorden Cowboys» og «Farmen kjendis». Biografien er skrevet av Finn Tokvam. I tekstvedlegget er Lothepus jegerpersonen. Gjør greie for noen av virkemidlene forfatteren bruker for å skildre Lothepus.

Kommentar: I svaret ditt skal du vise til konkrete eksempler fra teksten og bruke relevant fagspråk.

Sidemål høsten 2017

Vedlegg:

- «Redd verden. Litt hver dag», kampanje for Svanemerket, Adresseavisen 09.09.2016

Gjør greie for formålet med den sammensatte teksten, og forklar hvilke virkemidler som skaper patos.

Kommentar: Du skal svare på en presis måte og bruke relevant fagspråk. Du skal skrive om både verbalteksten og bildet.

Sidemål våren 2017:

Vedlegg:

- Moltke Moe: «Nationalitet og kultur» (utdrag), 1909

Gjør kort greie for språksynet til Moe slik det kommer fram i den vedlagte teksten. Forklar hvordan han bruker språklige virkemidler i utdraget for å argumentere for synet sitt.

Kommentar: Du skal svare på en presis måte og bruke relevant fagspråk.

Sidemål våren 2017:

Vedlegg:

- Moltke Moe: «Nationalitet og kultur» (utdrag), 1909

Gjør kort greie for språksynet til Moe slik det kommer fram i den vedlagte teksten. Forklar hvordan han bruker språklige virkemidler i utdraget for å argumentere for synet sitt.

Kommentar: Du skal svare på en presis måte og bruke relevant fagspråk.

Hovedmål våren 2017

Vedlegg:

- Rolf Jacobsen: «Autobahn», 1975

Gjør greie for modernistiske trekk i diktet.

Kommentar: Du skal skrive om både form og innhold. Bruk relevant fagspråk og eksempler fra teksten.

Aktuelle kompetansemål

- skrive tekster med tema og fagterminologi som er tilpasset eget utdanningsprogram, etter mønster av ulike eksempeltekster
- tilpasse språk og uttrykksmåter til ulike skrivesituasjoner i skole, samfunn og arbeidsliv
- bruke ulike estetiske uttrykksformer i sammensatte tekster
- vurdere og revidere egne tekster ut fra faglige kriterier
- gjøre rede for argumentasjonen i andres tekster og skrive egne argumenterende tekster på hovedmål og sidemål
- skrive kreative tekster på hovedmål og sidemål med bruk av ulike språklige virkemidler
- skrive tekster med klar hensikt og god struktur og sammenheng
- uttrykke seg med et variert ordforråd og mestre språklige formkrav
- skrive kreative, informative og argumenterende tekster, utgreiinger, litterære tolkninger, drøftinger og andre resonnerende tekster på hovedmål og sidemål
- bruke kunnskap om tekst, sjanger, medium og språklige virkemidler til å planlegge, utforme og bearbeide egne tekster med klar hensikt, god struktur og saklig argumentasjon
- uttrykke seg med et presist og nyansert ordforråd og mestre språklige formkrav
- skrive kreative, informative og resonnerende tekster, litterære tolkninger og retoriske analyser på hovedmål og sidemål med utgangspunkt i norskfaglige tekster
- tolke og vurdere sammenhengen mellom innhold, form og formål i sammensatte tekster
- analysere innhold og vurdere bruk av virkemidler i tekster som er hentet fra ulike digitale medier